

150

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І. ФРАНКА
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМЕНІ М. ГРУШЕВСЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

“круглого столу”

ГУМАНІТАРНА НАУКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ

(до 150-річчя Наукового товариства імені Шевченка)

Львів, 29 листопада 2023 року

**Львів
Растр-7
2023**

УДК 7/9:378:061.2(477)

Г 94

Гуманітарна наука у вищій школі: матеріали “Круглого столу”,
Г 94 приуроченого до 150-річчя Наукового товариства імені Шевченка /
[відповід. за вип. : проф. Гелей С. Д.]. – Львів : “Растр-7”, 2023. – 242 с.

ISBN 978-617-8296-81-0

У збірнику представлені виступи та доповіді, які оприлюднені на “круглому столі” “Гуманітарна наука у вищій школі” (приуроченому до 150-річчя Наукового товариства імені Шевченка), який відбувся у Львівському торговельно-економічному університеті 29 листопада 2023 року.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, аспірантів, студентів, практичних працівників і широкий читацький загал.

УДК 7/9:378:061.2(477)

Організатори “круглого столу”: Наукове товариство імені Шевченка; Львівський торговельно-економічний університет; Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Організаційний комітет:

Голови організаційного комітету:

Винницький Михайло Іван – д-р філософії, заступник міністра освіти і науки України.

Паска Олег Володимирович – директор департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації.

Кушнір Роман Михайлович – д-р фіз.-мат. наук, проф., академік НАН України, директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. Підстригача НАН України, голова Наукового товариства імені Шевченка в Україні.

Куцик Петро Олексійович – д-р екон. наук, проф., ректор Львівського торговельно-економічного університету, голова економічної комісії НТШ.

Матеріали друкуються в авторському поданні. Організаційний комітет не несе відповідальності за достовірність інформації, поданої в рукописах.

© Колектив авторів, 2023

© Львівський торговельно-економічний університет, 2023

© Видавництво «Растр-7», 2023

ISBN 978-617-8296-81-0

<i>Литвин Микола, Хахула Любомир (Львів)</i> МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	123
<i>Сергійчук Володимир (Київ)</i> ГАЛИЦЬКИЙ П'ЄМОНТ У КИЄВІ: ІСТОРІЯ Й СУЧАСНІСТЬ	127
<i>Бадяк Володимир (Львів)</i> ГУМАНІТАРНА ОСВІТА У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ	136
<i>Вихрущ Анатолій (Тернопіль)</i> ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ	146
<i>Вільчинська Тетяна, Бачинська Галина, Вербовецька Оксана (Тернопіль)</i> ГУМАНІТАРНО-ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ	152
<i>Вісін Валентин, Вісина Тетяна (Луцьк)</i> ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	162
<i>Гурмак Василь (Львів)</i> КІЛЬКА СЛІВ НА ЗАХИСТ ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ	169
<i>Давидюк Руслана, Старжець Володимир (Рівне)</i> ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	172
<i>Лановик Зоряна, Лановик Мар'яна (Тернопіль)</i> ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ	178
<i>Лось Йосип (Львів)</i> СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ОСВІТИ	184
<i>Медвідь Андрій (Львів)</i> АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	192
<i>Монолатій Іван (Івано-Франківськ)</i> ЧОГО БРАКУЄ ГУМАНІТАРНИЙ НАУЦІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ?	202
<i>Нікілєв Олександр (Дніпро)</i> НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ВИКЛАДАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ І СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	208

Тетяна Вільчинська

д-р філол. наук, проф.,
декан факультету філології і журналістики,

Галина Бачинська

канд. філол. наук, доц.,
в. о. завідувача кафедри української мови та славістики,

Оксана Вербовецька

канд. філол. наук,
доц. кафедри української мови та славістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ГУМАНІТАРНО-ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ- СЛОВЕСНИКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Перебудовчі процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, торкнулися усіх сфер життя суспільства, насамперед це стосується системи освіти. Очевидно, що саме рівень розвитку вищої освіти буде визначати майбутнє країни. У зв'язку з цим підвищуються вимоги суспільства до якості професійної освіти, систематично оновлюються технології навчання, змінюються економічні умови, в яких працюють вищі навчальні заклади, загострюється конкурентна боротьба на ринку освітніх і наукових послуг, змінюється позиція держави по відношенню до вищої освіти. У цих умовах необхідно постійно вдосконалювати якість освітніх, наукових, інформаційних та інших послуг. Така діяльність неможлива без всебічної підтримки держави. Державна політика у сфері освіти повинна скеровуватися на створення необхідних умов для повноцінної якісної освіти, враховувати інтереси та здібності особистості, забезпечувати досягнення конкурентноздатного рівня для всіх ступенів освіти. Підвищення якості освіти необхідне для реалізації основної мети професійної освіти – підготовки кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією, та орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної праці за фахом на рівні світових стандартів, до постійного професійного росту.

Проте освітні системи нерідко не виконують своїх функцій. Певна криза в системі освіти спостерігається і в Україні. Сьогодні вищим навчальним закладам доводиться працювати в складних умовах. Політична нестабільність, економічний спад, а головне, повномасштабна російсько-українська війна ще більше об'єктивували усі недоліки вітчизняної вищої освіти: невисока оплата праці фахівців знецінила значення вищої освіти, її елітарність і статус; часто

для підготовки висококваліфікованих фахівців бракує відповідної наукової й методичної бази; надзвичайне захоплення професійною підготовкою нерідко спричиняє деградацію духовного й культурного розвитку особистості; технократизм мислення ігнорує закони розвитку природи і суспільства; скорочується державне фінансування освітньої та наукової діяльності; нівелюється державний розподіл випускників; демографічна криза 90-х років минулого століття викликала різке зниження народжуваності в країні і, як наслідок, скоротилася кількість абітурієнтів, відтік науково-викладацьких кадрів – усе це призвело до падіння престижу вищої освіти. У зв'язку з цим актуалізується проблема зміни освітньої парадигми, яка повинна стати гуманістичною, оскільки в її центрі – людина, її духовний розвиток і система цінностей¹.

На жаль, сьогодні однією з важливих проблем сучасної освіти, що викликає гостру тривогу, є поступове і постійне «вимивання» з підготовки фахівців гуманітарної складової. Результатом цього процесу стала нездатність багатьох науковців, викладачів своєчасно реагувати на суспільні зміни, розуміти проблеми, що виникають у світі, і шукати шляхи їх вирішення. Майбутній спеціаліст повинен нести особисту відповідальність за історичну долю людства. Сучасне суспільство зорієнтоване на професійно підготовлених його членів із спеціальними знаннями та високим рівнем відповідальності перед державою і її громадянами, що неможливо здійснити без гуманітарної освіти. Вона є важливим чинником впливу на людину загалом та на формування її духовного світу зокрема, а отже, сприяє розвитку свідомого ставлення до вибору ціннісних орієнтацій нації та держави, «націлює на обґрунтування та захист як тих засадничих цінностей, що мають перспективу стати вселюдськими (універсальними), так і тих, що є важливими для збереження самобутніх культур, культурного розмаїття людства»².

Освіта гуманітарного профілю – це система навчання, в основі якого лежить вивчення соціальних процесів, людської природи та законів життя суспільства. Гуманітарна освіта становить сукупність знань, умінь і навичок у галузі гуманітарних наук. У широкому розумінні – це всі науки, предметом вивчення яких є різноманітні аспекти буття і життєдіяльності людини та всього, що нею створене; у вузькому розумінні – це низка наук гуманітарного циклу,

---

¹ Перевалова Л. В. Роль і значення гуманітарної освіти у підготовці фахівців нового покоління. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. 2010. Вип. 27 (31) : V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти» : в 3 ч. Ч. 2. С. 184.

² Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. Т. 6. 712 с.

насамперед таких, як мова і література, важливих у підготовці педагогічних кадрів, які поєднують високий професіоналізм, моральні чесноти відповідно до цінностей загальнонаціональної і загальнолюдської культури.

До засадничих компонентів гуманітарної освіти належить мовна підготовка вчителя української мови і літератури. Сучасні глобалізаційні процеси, формування світової інформаційної системи, розбудова єдиного європейського освітнього процесу ставлять нові вимоги до їх якості.

Метою запропонованого повідомлення є з'ясувати важливість гуманітарного компонента на прикладі викладання дисциплін мовного циклу під час навчання на освітньо-професійних програмах першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти у підготовці вчителів-словесників на факультеті філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Актуальність задекларованої теми зумовлена також появою нових освітніх програм у вищій школі, постійним оновленням навчальних планів для підготовки фахівців, що, своєю чергою, впливає на формування засадничих компетентностей на професійно зорієнтованих дисциплінах, у нашому випадку лінгвістичного циклу.

Мова, як відомо, є невід'ємним складником і засобом формування людської особистості. У процесі вивчення мови людина, часто сама цього не усвідомлюючи, змінюється, інтелектуально зростає, удосконалюється її мислення і світосприйняття. В умовах трансформації суспільно-економічного життя країни та модернізації системи освіти в Україні важливим завданням передусім стає підвищення якості викладання дисциплін природничого циклу, підготовки спеціалістів, що володіють знаннями з інженерних технологій XXI століття, натомість мова як навчальний предмет часто недооцінюється. Тоді, як за словами В. Сухомлинського, «викладання мови – найважча справа. Викладати цей предмет повинні найздібніші і найталановитіші. Бо це не просто передача знань, практичних умінь, навичок. Це передусім виховання. Виховання розуму, формування думки, копітке різьблення і ліплення найтонших рис духовного обличчя людини»³. Сказане увиразнює високі вимоги до мовної підготовки вчителів-словесників.

Об'єктом вивчення та професійної кваліфікації вчителя-філолога є мова в теоретичному і практичному, синхронному та діяхронному, а ще діалектологічному, стилістичному, соціокультурному та інших аспектах;

---

³ Сухомлинський В. Слово рідної мови. Українська мова і література в школі. 1968. № 12. С. 1.

жанрово-стильові різновиди текстів; міжособистісна, міжкультурна та масова комунікація в усній і письмовій формі⁴.

Крім того, підготовка фахівців-філологів, здатних розв'язувати складні задачі і проблеми, передбачає також проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог у діяльності, пов'язаній із аналізом, творенням, оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації. Теоретичний зміст предметної галузі становить система наукових теорій, концепцій, принципів, категорій, методів і понять філології⁵.

На жаль, відсутність стандарту з підготовки вчителів за спеціальністю «Середня освіта», з одного боку, не сприяє чіткій організації освітнього процесу, а з іншого, – відкриває можливості створення освітніх програм на вибір навчального закладу, факультету. Таким чином, вони можуть самостійно формувати перелік дисциплін, практик та інших видів освітньої діяльності, необхідних для набуття професійних компетентностей. Кожен заклад вищої освіти підбирає навчальні дисципліни відповідно до загальних і фахових компетентностей та передбачуваних програмних результатів.

Підготовка фахівця-філолога здійснюється за навчальним планом, який, крім дисциплін загальної підготовки, включає цикл дисциплін професійної підготовки та практичну складову. Гуманітарне спрямування мають як загальноосвітні компоненти, так і компоненти фахової підготовки та вибіркові дисципліни.

Відповідно до Закону України про вищу освіту (2014 р.) підготовка фахівців здійснюється за освітньо-професійними, освітньо-науковими та науковими програмами на початковому рівні вищої освіти, першому (бакалаврському) рівні, другому (магістерському) рівні, третьому (освітньо-науковому) рівні та науковому рівні вищої освіти. Власне ступеневість «забезпечує гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки фахівців, підвищення їх соціального захисту на ринку праці та інтеграцію у світове освітянське співтовариство»⁶.

Аналіз навчальних освітніх програм різних років першого (бакалаврського) рівня вищої освіти засвідчив, що основною нормативною дисципліною протягом тривалого періоду залишається сучасна українська

---

⁴ Стандарт вищої освіти бакалавра філології, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія. Київ: МОН України, 2019. С. 6.

⁵ Стандарт вищої освіти магістра філології, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 Філологія. Київ: МОН України, 2019. С. 6.

⁶ Філіпович А. Ю. Ступенева освіта як приклад конкурентоспроможності на ринку праці. Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. 2012. № 1. С. 271.

літературна мова за її рівнями: лексикологія, фразеологія, фонетика, морфеміка і словотвір, морфологія та синтаксис. Основна увага під час вивчення лексики і фразеології приділяється вивченню лексико-фразеологічного багатства української мови, складу лексики за походженням, особливостями вживання, лексикографічними характеристиками. Вивчення фонетики зосереджує увагу студентів на всебічному опрацюванні звукового складу української мови, змін звуків у мовленнєвому потоці. У курсі морфеміки і словотвору акцент робиться на вивченні будови слів та їхніх дериватологічних особливостей.

Проте найбільше навчальних кредитів відводиться на граматику, бо саме вона найтісніше пов'язана з іншими розділами науки про мову, саме на ній розвивається мислення і мовлення студентів та базується навчання орфографії і пунктуації. Під час вивчення морфології основна увага зосереджується на дискусійних питаннях граматики української мови, класифікації частин мови, різних перехідних явищах у системі морфології. Навчальний курс із синтаксису спрямований на засвоєння синтаксичної будови мови, насамперед таких одиниць, як словосполучення, речення, складне синтаксичне ціле.

Важливе місце у вивченні дисциплін мовного циклу займають навчальні курси зі стилістики та культури української мови, метою яких є забезпечити засвоєння теоретичних знань і вироблення стійких практичних навичок із культури української мови, зокрема оволодіння стилістичними нормами української літературної мови, її комунікативними якостями, технікою мовлення, мовним етикетом тощо.

Курсу сучасної української літературної мови передують вивчення «Практикуму з української мови», метою якого є формування фахових компетентностей студентів-філологів, орієнтованого на опрацювання основних правил орфографії та пунктуації, а також культури ділового спілкування.

До важливих проблем гуманітарного профілю належить необхідність вивчення діалектних особливостей української мови, вироблення у студентів-філологів умінь і навичок аналізу діалектних текстів, що реалізується в курсі «Українська діалектологія».

Компоненти історичного циклу дисциплін («Старослов'янська мова», «Історична грамика української мови», «Історія української літературної мови») передбачають вивчення походження, еволюцію та становлення всіх мовних підсистем за їх внутрішніми законами, розкриття процесів та закономірностей, що сприяли формуванню сучасної української літературної мови, становленню письма.

Загалом завдання формування професійних компетентностей на рівні підготовки бакалавра зорієнтовані на вдосконалення комунікативної компетентності шляхом збагачення, накопичення й узагальнення теоретичного і

практичного педагогічного досвіду, вміння його систематизувати, визначати пріоритети, обґрунтовувати нові навчальні технології.

На рівні підготовки магістрів забезпечується формування професійної компетентності вищого рівня. Відповідно, освітньо-професійна програма підготовки магістрів передбачає поглиблення наукової підготовки та набуття спеціальних знань і досвіду інноваційного характеру. На цьому етапі важливими нормативними мовними дисциплінами підготовки вчителя-філолога є: «Риторика», «Актуальні питання сучасної української літературної мови», «Лінгвоаналіз художнього тексту в когнітивному вимірі», «Основи концептології», «Основи когнітології і лінгвокультурології», «Порівняльна граматики слов'янських мов». Зазначимо, що в центрі уваги, пов'язаної з модернізацією освіти в усьому світі, сьогодні є питання комунікативної компетентності, від якої залежать успіхи особи і суспільства, тому риторика як культура спілкування і культура мовлення все більше проникає в педагогічну освіту, щоб навчити спілкуватися в нових умовах інформаційного простору. Як навчальна дисципліна риторика є завершальним процесом вивчення української мови, вершиною формування мовленнєвої культури суб'єкта та спрямована на красномовне текстотворення з метою впливу, переконання, успішного досягнення комунікативної мети.

Метою дисципліни «Актуальні питання сучасної української літературної мови» є надати майбутнім дослідникам мови певний інформаційний простір для наукового пошуку, зорієнтувати їх на вивчення актуальних питань сучасного мовознавства, ініціювати в них інтерес до дослідницької діяльності. Різноманітність і багатоплановість наукових шкіл, течій, напрямів, поглядів на певні мовні й мовленнєві явища та необхідність розглядати їх крізь призму людини зумовлюють потребу в такій навчальній дисципліні і дають змогу розкрити окремі дуже важливі та перспективні напрямки сучасного мовознавства.

На межі ХХ–ХХІ століть назріла гостра проблема вироблення нового розуміння ролі мови у здійсненні процесів пізнання й осмислення світу, сутності і функціонування ментального лексикону, у встановленні глибинних взаємозв'язків між мовою й культурою народу, що стає можливим завдяки вивченню нових інтегральних навчальних дисциплін, як-от «Лінгвоаналіз художнього тексту в когнітивному вимірі», «Основи концептології», «Основи когнітології і лінгвокультурології», що повною мірою втілюють такі риси сучасної науки про мову, як експансіонізм, антропоцентризм, функціоналізм, експланаторність, та сприяють розбудові гуманітарних наук на засадах гуманізації, культуровідповідності, національних цінностей тощо.

Забезпечити засвоєння теоретичних знань із лінгвоаналізу та навчити застосовувати їх до конкретного художнього тексту є завданнями навчальної дисципліни «Лінгвістичний аналіз художнього тексту».

Метою курсу «Порівняльна граматики слов'янських мов» є висвітлення в порівняльно-історичному аспекті характеристик слов'янських мов. Основна проблематика: особливості спільнослов'янської мови як геноджерела всіх слов'янських мов; специфіка їх графіки й орфографії; особливості лексики і фразеології, фонетичної, морфологічної і синтаксичної будови. Дисципліна доповнює знання про структуру й специфіку функціонування різнорівневих одиниць слов'янських мов, що дозволяє глибше усвідомити місце української мови серед інших мов слов'янського світу.

Понад 25% від загального обсягу навчальних компонентів професійної підготовки становлять вибіркові дисципліни. З лінгвістичних до них належать такі: «Лінгвістика тексту», «Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови», «Неологія та неографія», «Семасіологія», «Соціальні діалекти української мови. Міський сленг», «Лінгвістична парадигма власного особового імені», «Проблемні питання слов'янської ономастики», «Когнітивна ономастика», «Етнолінгвістика», «Комп'ютерна лінгвістика», «Друга слов'янська мова», «Прикладна фонетика», «Філософія мови», «Новітні тенденції розвитку сучасної української літературної мови», «Психолінгвістика», «Теорія і практика публічної комунікації», «Вербальний континуум української мови» та ін.

Основними завданнями дисциплін «Лінгвістика тексту», «Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови» є навчити студентів визначати одиниці та категорії тексту, з'ясувати особливості текстів різних стилів і жанрів, виявляти послідовність лінгвістичного аналізу художніх і нехудожніх текстів, ознайомити із сучасними методиками лінгвістичного аналізу художнього тексту. Вказані дисципліни, як і наступні на зразок «Неології та неографії», «Семасіології», пов'язані з новітніми підходами до вивчення лінгвістичних явищ у контексті сучасного парадигмального простору, що розглядаються під різними кутами зору. Зміст курсу «Неологія та неографія» включає головні проблеми сучасної неології, історію дослідження неологізмів, аналіз авторських лексичних неологізмів у художніх творах, а також основні здобутки і перспективи української індивідуально-авторської неографії – формування умінь виявляти авторські лексичні неологізми в художньому тексті та здійснювати їх лінгвістичний аналіз. Щодо навчальної дисципліни «Семасіологія», то вона покликана ознайомити з лінгвометодологічними завданнями сучасної семасіології як одного з розділів лінгвістичної семантики, її предметом, проблематикою, серед яких визначати зміст основних понять

семасіології – «семантична структура слова», «сема», «семема», «лексико-семантичний варіант»; виявляти архісеми (інтегральні) й диференційні; з'ясовувати причини зміни лексичного значення. Метою курсу «Соціальні діалекти української мови. Міський сленг» є вивчення основних процесів реального функціонування різновидів мови в соціумі, навчити аналізувати специфічні елементи мовлення жителів окремого регіону, простежувати джерела творення ненормативних одиниць, продукувати синонімічні ряди жаргонної лексики, визначати джерела переходу мовних одиниць у сленг.

Нерідко гуманітарні компоненти представляють окремі лінгвістичні школи, як-от «Проблемні питання слов'янської ономастики» та «Стилістика і культура мови в сучасній науковій парадигмі», що дало змогу викладачам підготувати і вдосконалити цикл вибіркових дисциплін, які відповідають зазначеним напрямкам. Так, мовознавчі дисципліни «Лінгвістична парадигма власного особового імені», «Когнітивна ономастика», «Проблеми неофіційної номінації», «Динаміка регіонального іменника» синтезують комплекс теоретичних і практичних знань про власні назви; «Вербальний континуум української мови» – курс, спрямований на розвиток лінгвістичної компетентності майбутнього фахівця. Результатами його вивчення є засвоєння теоретичних знань про вербальний континуум української мови, осмислення інтегрального підходу до вивчення словникового складу, вироблення стійких практичних навичок із аналізу закономірностей функціонування сучасної української мови, удосконалення навичок користування словниками різних типів, лінгвістичними інтернет-ресурсами.

Напрямок прикладних лінгвістичних досліджень представляють дисципліни «Комп'ютерна лінгвістика» та «Прикладна фонетика». Застосування комп'ютерних технологій у лінгвістиці сприяє вирішенню багатьох теоретичних питань мовознавства і практичних завдань обробки текстових даних. Предметом вивчення прикладної фонетики є мовленнєві технології, спрямовані на автоматичне синтезування і розпізнавання мовлення.

Загалом уведення до навчальних планів лінгвістичних дисциплін вибіркового циклу «сприяє якісній підготовці філологів, дозволяє підготувати вчителя, готового до роботи в новій українській школі, здатного розуміти роль мови у процесах пізнання і осмислення світу, реалізувати соціокультурний підхід до вивчення мовно-мовленнєвого матеріалу, забезпечувати мовне виховання учнів тощо»⁷.

---

⁷ Вільчинська Т., Бачинська Г., Вербовецька О. Особливості підготовки вчителя-філолога через вибіркові лінгвістичні дисципліни когнітивного спрямування. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2022. №1. С. 71.

Важливе місце в підготовці вчителя-словесника займає курсова робота з української мови, передбачена в навчальному плані з метою закріплення, поглиблення та узагальнення знань, одержаних під час навчання та комплексного вирішення конкретного фахового завдання. «Разом із лекціями, семінарськими, практичними та лабораторними заняттями, спецкурсами, спецсемінарами тощо написання курсової роботи сприяє поглибленому самостійному вивченню певної проблеми, виявляє нахили та наукові зацікавлення студентів, виробляє у них уміння працювати з літературою, формує і вдосконалює дослідницькі навички, допомагає закріпити і практично використати знання із певного кола пройдених дисциплін»⁸. Курсова робота є однією з перших науково-дослідних робіт у підготовці фахівців-гуманітаріїв.

Завершальним етапом навчання є написання бакалаврської (на першому рівні) та магістерської (на другому рівні) наукової роботи, покликаної засвідчити рівень оволодіння теоретичним матеріалом, вміння збирати, систематизувати, аналізувати мовні одиниці, робити необхідні узагальнення, окреслювати перспективи подальших досліджень тощо. І бакалаврська, і магістерська програми фокусуються на науково-дослідній роботі з метою залучення студентів до практичної наукової діяльності.

Важливим складником підготовки фахівців-філологів є навчальна практика, що має на меті ознайомити студентів із реальними процесами, в яких втілюються знання, набуті студентами під час лекцій та семінарських занять. При цьому формується початковий етап майбутнього фаху, засвоюються вимоги до знань і вмінь фахівця. Вивчення дисциплін лінгвістичного циклу передбачає навчальну практику, зокрема соціолінгвістичну та діалектологічну. Мета соціолінгвістичної практики – навчити студентів проводити відповідне дослідження для визначення особливостей індивідуальної мовленнєвої практики, специфіки мовного спілкування в окремих колективах і – ширше – мовної ситуації в регіоні; відрізнити літературну мову від нелітературних реалізаційних форм; аналізувати ступінь засвоєння носіями літературної норми української мови, причини утворення відповідної мовної ситуації. Діалектологічна практика покликана закріпити теоретичні знання з української діалектології та навчити збирати діалектні матеріали за пропонуванням питальником, що дасть змогу ввести в науковий обіг новий фактичний матеріал, суттєво сприятиме поглибленню лексикологічних, семасіологічних, етимологічних та інших досліджень української мови. Отже, практичний

---

⁸ Штонь О. П., Буда В. А. Курсова робота з української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. С. 3.

складник відіграє особливу роль у підготовці вчителя-філолога, оскільки забезпечує реалізацію професійної компетенції студентів.

Зазначимо, що одним із важливих чинників успішного вивчення гуманітарних дисциплін лінгвістичного циклу є принцип наступності. Так, для окремих навчальних курсів важливим є опиратися на попередні знання, наприклад компоненти дисциплін історичного циклу розглядаються у строгій історичній послідовності, коли вивчення наступних розділів базується на попередніх, як-от «Старослов'янська мова», тоді «Історична граматики української мови», потім «Історія української літературної мови» та ін.

Загалом сутність гуманітарної освіти вбачаємо не лише у вивченні дисциплін гуманітарного циклу (зокрема, мовного), а також у формуванні культури мислення, творчих здібностей майбутнього спеціаліста на основі глибокого розуміння всієї національної спадщини. Вона повинна вирішувати завдання загальнокультурної компетентності людини, що виходить за рамки її професійної сфери. Завданням вищого навчального закладу є не тільки підготовка фахівця-професіонала, а й формування Людини творчої, всебічно розвиненої, з яскраво вираженою індивідуальністю.

Отже, виклики сьогодення вимагають реальної оцінки та накреслення перспектив розвитку гуманітарної освіти в Україні, її ролі в професійному становленні фахівця і відповідність його підготовки потребам ринку праці і суспільства, оскільки низький рівень соціально-гуманітарної підготовки не дозволить здобувачам вищої освіти повною мірою реалізувати себе в трудовій діяльності.